

ОВОЛОДІННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ-ЛОГОПЕДАМИ ДОСВІДОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті показано, що набуття студентами досвіду логопедичної діяльності є однією з умов успішності підготовки майбутнього вчителя-логопеда. Це орієнтує навчальний процес не на механістичне запам'ятовування навчальної інформації, а на розвиток здатності студента осмислювати, інтерпретувати, трансформувати свій особистісний досвід. Такий підхід вимагає: використання інтегрованих форм навчання; упровадження інтерактивних навчальних методів; орієнтації педагогічних практик на співвіднесення студентом педагогічно-професійної діяльності зі змістом особистісного досвіду логопедичної діяльності в навчальних і оздоровчих закладах. Висвітлено зміст кожного напрямку навчального процесу, орієнтованого на набуття досвіду професійної діяльності майбутніми вчителями-логопедами.

Ключові слова: майбутній учитель-логопед, набуття досвіду, логопедична діяльність, організація.

Гуманізація освіти, модифікація шкільних програм, останні концепції дошкільної освіти великого значення надають формуванню в дітей навичок спілкування з оточенням як важливою передумовою розвитку, що є можливим у разі повноцінного оволодіння мовленням. Відхилення в мовленнєвому розвитку дитини ускладнюють спілкування з оточенням і нерідко перешкоджають успішному оволодінню пізнавальними процесами, обмежують формування уявлень, понять, утруднюють оволодіння навичками читання та письма.

Численні дослідження свідчать про неухильне зростання кількості дітей із різноманітними порушеннями в мовленнєвому розвитку. У більшості випадків вади мовлення мають органічну природу, що пояснює неоднозначність симптоматики, структури їх прояву. До того ж дуже часто діагностують сполучення проявів різних порушень мовлення (наприклад, дизартрія, заїкання та загальне недорозвинення мовлення). Усе це зумовлює необхідність педагогічного супроводу розвитку дітей із мовленнєвими порушеннями, надання їм своєчасної спеціалізованої, кваліфікованої логопедичної допомоги, ефективність якої багато в чому залежить від професійної підготовки вчителів-логопедів.

Аналіз психолого-педагогічних джерел дає можливість зробити висновки про те, що проблема підготовки майбутніх учителів-логопедів вивчається в таких основних напрямках:

- обґрунтування теоретичних засад професійної підготовки педагогів (Н. Бібік, В. Гриньова, В. Євдокимов, І. Зязюн, В. Лозова, О. Мороз, І. Прокопенко, О. Савченко, В. Семиченко, А. Троцько);
- висвітлення сутності корекційної освіти (І. Бгажнокова, Г. Дульнев, Г. Кумарина, В. Лубовський, В. Мохова, М. Певзнер);

– розкриття сутності професійної діяльності учителя-логопеда (А. Богомолова, Л. Волкова, М. Фомічова, Т. Філічева, Г. Чіркiна, М. Шеремет); висвітлення деяких шляхів підготовки учителів-логопедів (В. Акименко, В. Дудьєв, О. Жукотинська, О. Китик, Н. Харченко).

Дослідження свідчать про те, що професійно-педагогічна підготовка спрямована на формування системних знань і педагогічних умінь, професійної позиції, готовності до інноваційної діяльності, готовності до безперервного збагачення професійних можливостей та особистісних якостей. Результатом підготовки студентів може виступати визначений рівень готовності до професійної діяльності.

Відтак, готовність майбутніх учителів-логопедів до професійної діяльності передбачає оволодіння корекційно-педагогічною, діагностико-консультативною, профілактичною, просвітницькою та іншими видами діяльності.

Ефективність підготовки майбутніх учителів-логопедів залежить від низки взаємопов'язаних умов. Однією з них є набуття досвіду логопедичної діяльності.

Мета статті – розкрити основні підходи, спрямовані на набуття студентами досвіду логопедичної діяльності.

Проведений науковий пошук, власний педагогічний досвід свідчать про те, що використання у процесі навчання власного досвіду людини є найважливішим аспектом особистісно орієнтованого підходу, його самобутності й самоцінності. Суб'єктний досвід в особистісно орієнтованому навчанні виступає як системоутворювальний фактор [10].

До тлумачення категорії “досвід” існують різні підходи. Ми погоджуємося з твердженням А. Лукашенка про те, що досвід, виступаючи як сукупність знань, умінь, навичок, набутих людиною як у процесі навчання, так і всього життя, є важливим джерелом знань, тобто заснованим на практиці почуттєво-емпіричним пізнанням дійсності (у більш вузькому розумінні досвід – це прийом навчання або наукове спостереження) [5].

Щоб досвід став джерелом новизни, а не залишався непереробленим, його необхідно перетворити, структурувати. Шляхом переробки досвіду є дії, навчальні завдання, розв'язання. Розв'язуючи спеціально сконструйовані навчальні завдання, студент демонструє викладачеві свій досвід, а педагог його досвід аналізує, інтерпретує, допомагає структурувати, використовувати.

Набуття студентами досвіду логопедичної діяльності як умова успішності підготовки майбутнього вчителя-логопеда орієнтує навчальний процес не на механістичне запам'ятовування навчальної інформації, а на розвиток здатності студента осмислювати, інтерпретувати, трансформувати свій особистісний досвід. Це вимагає: використання інтегрованих форм та інтерактивних методів навчання; орієнтації педагогічних практик на співвіднесення студентом педагогічно-професійної діяльності зі змістом особистісного досвіду логопедичної діяльності.

Студенти не мають достатнього досвіду логопедичної діяльності, тому в процесі їхньої підготовки необхідно надавати можливість застосовувати власний та асимілювати чужий досвід роботи логопеда, отримуючи певну інформацію щодо проектування й організації логопедичних занять. Студент приймає чи не приймає чужі думки, уявляє себе організатором логопедичної роботи, порівнює і співвідносить свої можливості з діями майбутнього вчителя. Для надання студентам необхідної інформації необхідно використовувати інтегровані форми навчання, а саме: міжпредметні комплексні семінари, інтегровані навчальні дні (проведення в одній групі впродовж навчального дня декількох занять, присвячених розкриттю загальної проблеми), інтегровані факультативні заняття (орієнтовані на поглиблене засвоєння предметних знань з комплексних проблем сучасної педагогіки та дидактики початкової школи). Усе це неодмінно сприяє набуттю певного досвіду організації логопедичної діяльності на когнітивному, особистісно-емоційному та рефлексивному рівнях.

Залучення особистісного досвіду студентів і набуття на цій основі нового досвіду вимагає також активізації колективної взаємодії (з іншими студентами, викладачем), що передбачає використання інтерактивних форм і методів організації діяльності студентів, які відкривають для них можливість співробітництва з викладачем та одногрупниками, дає змогу набути досвіду педагогічно доцільного спілкування, сприяє досягненню студентами високих результатів засвоєння й формування вмінь організації та проведення логопедичної роботи в навчальних і оздоровчих закладах [7].

Зазначеним вимогам відповідає саме інтерактивне навчання.

На сучасному етапі дослідження О. Пометун, Л. Пироженко [6] вбачають сутність інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу перенесення отриманих умінь, навичок та способів діяльності на різну діяльність, тобто використання особистісного досвіду. Студенти приймають важливі рішення щодо процесу навчання, мають можливість спілкування й розвитку комунікативних умінь і навичок.

Виділяють такі технології інтерактивного навчання:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- технології ситуативного моделювання;
- технології опрацювання дискусійних питань.

Так, кооперативна форма навчальної діяльності – це форма організації навчання в малих групах студентів, об'єднаних спільною навчальною метою [6].

Коллективно-групове навчання передбачає спільну фронтальну роботу всіх студентів. У ході такого навчання використовують різні діалогічно-дискусійні методи: “Обговорення проблеми в загальному колі”, “Мікрофон”, “Незакінчені речення”, “Мозковий штурм”, “Кожен учить кожного”, “Джиг-со”, “Case-метод” [7].

Ситуативне моделювання – це побудова навчального процесу за допомогою включення студентів у гру.

Ігрова модель навчання покликана реалізовувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс таких цілей, як забезпечення контролю за виведенням емоцій; надання учаснику гри можливості самовизначення; надихання й допомога розвитку творчої уяви; надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті; надання можливості висловлювати свої думки.

Арсенал інтерактивних ігор великий, але найбільш поширеними з них є моделювальні, які розподіляють на ділові й рольові.

Ділову гру як діалог на професійному рівні, в якому відбуваються зіткнення різних думок, позицій, взаємна критика гіпотез, їх обґрунтування й утвердження, що приводить до появи нових знань та уявлень, визначає А. Капська [4].

Особливістю ділової гри є відтворення предметного й соціального змісту професійної діяльності, що досягається завдяки ігровому імітаційному моделюванню та розв'язанню професійно орієнтованих ситуацій за умови доцільного поєднання індивідуальної й групової діяльності учасників [1].

На відміну від ділової гри, в рольовій учасники не обговорюють ситуацію, а розігрують її. Як наголошує А. Гройсман, “завдяки використанню людиною рольових функцій, ігрове спілкування дає їй змогу адаптуватися до складного світу людей і речей, створює позитивний психологічний баланс між особистістю й суспільством. Рольова гра дає також можливість правильно орієнтуватися в екстремальних ситуаціях, сприяє виробленню навичок культури спілкування” [3].

Використання моделювальних ігор у професійній освіті майбутніх учителів-логопедів сприяє забезпеченню зв'язку теорії з практикою, надаючи студенту можливість наблизити теоретичні знання до практичних умінь, емоційно відчувати себе в ролі вчителя, прожити деякий час в умовах, наближених до реальних, бути особисто причетним до педагогічної діяльності й функціонування педагогічної системи – загальноосвітнього навчального закладу – місця майбутньої праці студента.

Опрацювання дискусійних питань є важливим засобом пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання. За визначенням науковців [2; 3], дискусія – це широке публічне обговорення якогось спірного питання. Во-

на значною мірою сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми, і все це повністю відповідає завданням сучасної вищої школи. У дидактиці дехто з фахівців зараховує дискусію як до методів навчання (способів роботи зі змістом навчального матеріалу), так і до форм організації навчання [2; 3]. Певна кількість науковців вважає дискусію різновидом ігрових форм занять, співробітництва, коли з обговорюваної проблеми ініціативно висловлюються всі учасники спільної діяльності [2; 3].

Сучасна дидактика визнає велику освітню й виховну цінність дискусій. Вона вчить глибокого розуміння проблеми, самостійної позиції, оперування аргументами, критичного мислення, зважати на думки інших, визнавати вдалі аргументи, краще розуміти іншого, сприяє уточненню власних переконань і формуванню власного погляду на світ.

Особливу увагу при набутті досвіду логопедичної діяльності приділяють процесу педагогічної практики.

Розглядаючи педагогічну практику як невід'ємну складову кожного з етапів формування видів і способів професійно педагогічної діяльності, В. Косирев і О. Орчаков визначають, що вона сприяє реалізації принципу наскрізного практичного навчання. Це дає змогу інтегрувати теорію та практику впродовж усього процесу засвоєння професійно-методичної діяльності.

Описуючи новий науковий підхід до практики як до різнобічного, комплексного й складного процесу з формування у студентів педагогічної вмінності, В. Горленко визначає особливості формування педагогічних умінь і навичок саме в період практики: комплексний та цілісний характер (тобто в кожен період практики у студентів формується не одне вміння або навичка, а цілий їх комплекс); інтегрованість сукупності умінь і навичок, що формуються (поступове доповнення, ускладнення й удосконалення умінь і навичок). Ці особливості потрібно враховувати при конструюванні системи підготовки майбутніх учителів-логопедів до професійної діяльності, розробці навчальних завдань для студентів під час проходження ними педагогічної практики.

Висновки. Набуття у процесі навчання студентами досвіду логопедичної діяльності є однією з умов ефективності підготовки майбутніх учителів-логопедів.

Сформульовано основні вимоги до організації навчального процесу, спрямованого на надання майбутньому вчителю-логопеду можливість актуалізувати свій досвід і ефективно сприймати досвід інших у проектуванні та здійсненні логопедичної діяльності: використання інтегрованих форм навчання; упровадження інтерактивних методів навчання; орієнтація педагогічних практик на співвіднесення студентом педагогічно-професійної діяльності зі змістом особистісного досвіду логопедичної діяльності в навчальних і оздоровчих закладах.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці та впровадженні компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів-логопедів.

Список використаної літератури

1. Борисова С. Е. Деловая игра как метод социально-психологического тренинга / С. Е. Борисова // Вопросы психологии. – 1999. – № 4. – С. 52–57.
2. Волкова Н. П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2004. – 52 с.
3. Гройсман А. П. Проблемы ролевой психологии / А. П. Гройсман. – Москва : Наука, 1979. – 350 с.
4. Капська А. Й. Гра як активний метод навчання студентів майстерності слова / А. Й. Капська // Рідна школа. – 1991. – № 10. – С. 71–73.
5. Лукашенко А. О. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. педаг. наук : 13.00.04 / Антон Олександрович Лукашенко. – Харків, 2006. – 235 с.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. Піроженко та ін. – Київ : А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Прокопенко І. А. Формування професійно-менеджерської культури майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ірина Андріївна Прокопенко. – Харків, 2008. – 226 с.
8. Федорович Л. О. Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів-логопедів у вищих навчальних закладах / Л. О. Федорович // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 6–7. – С. 7–11.
9. Шаховская С. Н. Современные тенденции в вузовской подготовке логопедов / С. Н. Шаховская // Логопед в детском саду. – 2007. – № 8 (23). – С. 5–9.
10. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. – Москва : Сентябрь, 1996. – 96 с.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2015.

Синопальникова Н. Н. Овладение будущими учителями-логопедами опытом логопедической деятельности

В статье показано, что приобретение студентами опыта логопедической деятельности является одним из условий успешности подготовки будущего учителя-логопеда. Это ориентирует учебный процесс не на механистическое запоминание учебной информации, а на развитие способности осмысливать, интерпретировать, трансформировать свой собственный опыт. Такой подход требует: использования интегрированных форм обучения; использования интерактивных методов обучения; ориентации педагогических практик на соотнесение студентом педагогическо-профессиональной деятельности с собственным опытом логопедической деятельности в учебных и оздоровительных заведениях. Раскрыто содержание каждого из направлений учебного процесса, ориентированного на приобретение опыта профессиональной деятельности будущими учителями-логопедами.

Ключевые слова: *будущий учитель-логопед, приобретение опыта, логопедическая деятельность, организация.*

Sinopalnikova N. The Mastery of Speech Therapy Experience by the Future Teachers-Logopedists

It is revealed that future speech therapists' training is a varied and diverse activity which involves acquisition of knowledge from different fields of science: pedagogy, psychology, linguistics, neuropathology, medicine, and contemplates the formation of the teacher's

creative personality, who is able and willing to work in a modern society, capable of developing, mastering and using new technologies in remedial education. It results in readiness of graduates to carry out remedial teaching, their diagnostic, consultative, preventive, educational and other types of speech therapy activities.

One of the conditions of effectiveness of the future teacher-logopedists' training is to provide with experience of speech therapy activities which students obtain during the learning process. Experience is a substantial source of knowledge. Educational activity, which includes students' experiences, allows to reproduce knowledge, abilities, skills, different forms of individual's behaviour and emotional state, to move them from a potential into active state. It focuses the learning process on the use of technologies, oriented not at the mechanistic memorizing of the learning information, but at the developing ability to comprehend, to interpret and transform students' own experience. Namely: using the integrated forms of teaching; using the interactive teaching methods; orientation of pedagogical practices on the correlation of the student's teaching and professional activities with his own experience of speech therapy activities in educational and health institutions. The content of each direction of the educational process is disclosed and is focused on gaining the experience by the future teachers-logopedists.

Key words: *future teacher-logopedist, speech therapy, gaining experience, speech therapy activities, organization.*